

Terapeuttinen eetos sosiaalipedagogiikan uhkakuvana?

Mikko Saastamoinen

Terapeuttinen eetos käsitteenä

Elämme vauraissa länsimaissa aikakautta, jota leimaa hyvin vahva yksilökeskeisyys. Sosiologisissa analyyseissa käytetään nimitystä yksilöllistyminen, jolla viitataan yhteiskuntien rakenteelliseksi muodostuneeseen tilaan, jossa yksilön tietoinen elämäntilanteen pohdinta on yhteiskunnan instituutioiden kannalta keskeistä (ks. esim. Saastamoinen 2011). Perinne ei sanele entisessä määrin ihmisten elämäntilanteita, vaan elämässä on edettävä erilaisten valintatilanteiden kautta, liittyvät ne sitten ihmissuhteiden muodostamiseen, koulutukseen, työhön tai kuluttamiseen. Valintojen tekeminen edellyttää tietoa niin nopeasti muuttuvasta ympäristöstä kuin ihmisestä itsestään valintojen tekijänä. Länsimaisen kulttuurin yksilökeskeisyys on aiheuttanut sen, että yksilöllä tutkiva tiede, psykologia, on saavuttanut keskeisen aseman yksilöllä koskevan tiedon tuottajana. Toisen maailmansodan jälkeen erilaisissa Yhdysvaltoja ja läntistä Eurooppaa koskevissa analyyseissä huomioitiin, kuinka alun perin psykologian ja psykiatrian, erityisesti sen psykoanalyttisten versioiden, tuottama käsitteistö, sanasto ja ihmiskuvat alkoivat yleistyä osaksi länsimaisten ihmisten tapaa käsitteellistää itseään erilaisissa arjen konteksteissa (Madsen 2014a). Ne siirtyivät alkuperäisen, hoitoon ja ohjaukseen liittyvän käyttötarkoituksen ulkopuolelle osaksi tapamme puhua ihmisestä. Käytämme esimerkiksi

sujuvasti arkipuheessamme sellaisia käsitteitä kuten itsetunto, neuroosi, narsismi, tiedostamaton, tunnesyöminen tai läheisriippuvuus.

Tutkimuskirjallisuudessa tätä alun perin psykologian ja psykiatrian piirissä syntyneen ihmisen ymmärrystävän yleistymistä kulttuurissamme on kuvattu muun muassa termeillä psykokulttuuri tai psykologisoituminen. Viime vuosina erityisesti brittiläisessä ja yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa ilmiöön on alettu viitata käsitteillä terapeutin kulttuuri tai terapeutin eetos eli kulttuurin vallitseva moraalinen ilmapiiri, joka hyödyntää psykologian tai psykiatrian piiristä alun perin tulevaa ihmiskäsitystä (ks. esim. Madsen 2014a). Psykologiasta lainatuin käsittein ihmiset tulkitsevat itseään, elämänsä tapahtumia sekä muita ihmisiä. Tällöin huomio kiinnittyy erityisesti omiin tunnetiloihin, henkilökohtaisen onnellisuuden pohdintaan ja sen tunnustukselliseen julkiseen ilmaisuun sekä intensiiviseen itsetarkkailuun.

Kulttuurin psykologisoituminen voidaan ymmärtää yläkäsitteeksi, jolla tarkoitetaan psykologian merkityksen kasvua tieteenalana ja sen tarjoamien ihmisen selitysmallien yleistymistä laajemmin yhteiskunnassa. Psykologiatieteen tuottaman käsitteistön ja tulkintojen on nähty soveltuvan työvälaineiksi lukuisilla käytännön alueilla, esimerkiksi kasvatuksessa, koulutuksessa, markkinoinnissa ja työnteon organisoimisessa (ks. esim. De Vos 2012). Terapeutin eetos taas voidaan ymmärtää tämän yksilökeskeisyyttä ja ihmisen tarkastelua psykologisen tiedonmuodostuksen kautta korostavan kehityskulun myötä yleistyneeksi näkemykseksi, jossa ihmisen (mielen)terveys ja subjektiivinen hyvinvointi, nähdään elämän keskeiseksi päämääräksi – ja mikä tärkeintä, näiden saavuttaminen nähdään mahdolliseksi yksilön omalla itseensä keskittyvällä toiminnalla, ilman viittauksia johonkin ulkopuoliseen voimaan tai rakenteisiin.

Käsitettä terapeutin eetos käytti ensimmäisten joukossa yhdysvaltalainen historioitsija T. J. Jackson Lears (1983), joka havaitsi länsimaissa tapahtuneen siirtymän työtä, uhrautumista ja säästäväisyyttä korostavasta protestanttisesta eetoksesta kohti emotionaalista ja kehollista hyvinvointia korostavaa terapeutista eetosta. Olennaista tälle muutokselle on kulttuurisen ilmapiirin synty, jossa ihminen ei tarkastele itseään enää velvollisuuksien kohteena vaan jossa subjek-

tiivisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tavoittelu nähdään lähtökohdaisesti jokaisen yksilön oikeutena. Protestanttisen eetoksen keskeinen idea oli ajatus viivästetystä palkinnosta. Tuonpuoleinen pelastus odotti ahkeraa nautinnoista pidättäytyjää. Terapeuttisessa eetoksessa taas vallitsee ilmapiiri, jossa oikeus onnellisuuteen ja mielihyvään on luvallista saavuttaa tässä elämässä ja mahdolliset esteet niiden tiellä ovat asioita, jotka voidaan parantaa, hoitaa tai työstää ymmärrettäväksi. (Madsen 2014a, 3.)

Kulttuurin terapeuttinen eetos on kirvoittanut monia kriittisiä tulkintoja. Yksinkertaistaen voi todeta, että sen katsotaan rohkaisevan yksilökeskeisyyteen ja jopa itsekeskeisyyteen, jolla nähdään olevan haitallisia seurauksia esimerkiksi yhteisöllisyydelle tai yhteiskunnalliseen toimintaan suuntautuvalla kansalaisuudelle. Myönteisemmissä tulkinnoissa terapeuttinen sanasto tarjoaa yksilöllistyneessä kulttuurissa välttämättömän tulkintakehyksen, jonka avulla toimitaan tilanteessa, jossa vuorovaikutuksellinen ulottuvuus ja ihmissuhteisiin liittyvä tunnesäätely ovat yleistyneet ihmisten välisissä suhteissa. Artikkelissani esitän, että terapeuttinen eetos on kulttuurisena ilmiönä tärkeä tunnistaa. Erittelen ilmiöön liittyviä erilaisia kriittisiä sekä myönteisiä tulkintakehyksiä. Otan tarkempaan tarkasteluun lapsiin ja nuoriin liittyvät kontekstit ja pedagogisen työn. Artikkelissani esitän, että terapeuttisen eetoksen tunnistaminen on tärkeää sosiaalipedagogisessa keskustelussa ja työmuodoissa, joilla pyritään esimerkiksi edistämään yhteisöllistä toimintaa ja osallisuutta. Mielenkiintoiseksi kysymykseksi muodostuu, onko terapeuttinen eetos nähtävä sosiaalipedagogiikassa diskursiivisen ja toiminnallisen kritiikin ja vastarinnan kohteena – vai liittolaisena, jonka avulla esimerkiksi yhteisöllisyys on tässä ajassa tavoitettavissa. Kyseessä voi olla myös tieteenalan kannalta merkittävä uhkakuva, koska terveyteen ja subjektiiviseen hyvinvointiin keskittyvä terapeuttinen ihmiskuva on kulttuurisesti muodostumassa hegemoniseksi ja siten marginalisoi sosiaalipedagogiikan ihmistä julkisella alueella toimivana kansalaisena tarkastelevan näkökulman.

Konservatiivinen ja kulttuuripessimistinen tulkinta terapeutisesta eetoksesta

Ymmärtääksemme terapeutiseen eetokseen liittyvää nykykeskustelua on tarkasteltava siihen kohdistuvan kritiikin historiallista muotoutumista. Terapeutin sanaston ja psykologian kulttuurisen roolin kasvua alettiin kritisoida erityisesti Yhdysvalloissa 1960-luvulta alkaen niin sanotun kulttuuripessimistisen liikkeen piirissä. 1960-luku merkitsi yhteiskunnallisen murroksen aikaa länsimaissa ja ilmiötä kommentoitiin huolestuneeseen sävyyn. Nähtiin, että perinteiset arvot alkoivat rapautua ja nuorta sukupolvea puhuttelivat yhä enemmän itsekeskeinen nautinnonhalu sekä erilaiset minuuden autenttisuuden löytämiseen keskittyvät tekniikat. Psykoanalyttiset virtaukset olivat saaneet vahvan jalansijan liberaalin älymystön piirissä Yhdysvalloissa. Ajanjakso merkitsi myös uusien ihmiskeskeisten psykologian virtausten, kuten humanistisen psykologian, läpimurtoa. Kulttuuripessimistisen liikkeen edustajien näkemysten mukaan kehityskulku ei ollut suotuista yhteiskunnan kannalta. Uskontososiologi Philip Rieff (esim.1987) oli tunnetuimpia kehityskulkua tarkastelleita tutkijoita ja hän osaltaan edusti näkemystä, jonka mukaan terapeutin lähestymistapa oli korvaamassa uskonnon roolia yhteiskunnassa. (Hookway 2012; Madsen 2014a.)

Rieffin tulkinnan voi katsoa edustavan funktionalistista näkemystä uskontojen roolista yhteiskunnasta. Uskontojen tarkoituksena on tarjota yksilöä suurempi eettis-moraalinen viitekehys, johon yksilöt voivat suhteuttaa tekojensa oikeutusta ja tarkoitusta. Toimivan yhteisöllisen elämän avain oli Rieffin näkemyksen mukaan tieto siitä, mitä ei saa tehdä ja mikä ei ole sallittua. Moraalinen yhteiskuntajärjestys edellyttää estojen ja itsekontrollin syntymistä, mikä vastaavasti suuntaa yksilön toiminnan motiiveja julkiselle alueelle yksityisten mielitekojen pohtimisen sijaan. Historiallisessa katsannossa uskonnot olivat tarjonneet ihmisyyteille yksilöä suuremman repressiojärjestelmän, freudilaisin termein kulttuurisen superegon, jota vahvistivat erilaiset kulttuuriset auktoriteettihahmot, kuten papit. (Hookway 2012, 843.)

Rieff näki, että terapeutin eetoksen yleistyminen merkitsi tämänkaltaisen yhteiskuntajärjestyksen murtumista. Terapeutin ja laajemmin psykologisen diskurssin yleistyminen korotti yhteiskunnalliseksi ihanteeksi autenttisen yksilön. Autenttisuus, aitous, oli käsite, jota esitettiin erityisesti humanistisen psykologian piirissä ihmisen hyvinvointia edistävänä päämääräksi. Kulttuuriset estot ja tunneilmaisuun liittyvät rajoitteet vaikeuttivat autenttisuuden saavuttamista. Sukupuoleen liittyvät kulttuuriset normistot estivät esimerkiksi miehiä ilmaisemasta tunteitaan tai asettivat naisten ja miesten seksuaalisuuden ilmaisulle erilaiset standardit. 1960-luvun aikana alkoivat yleistyä erilaiset terapeutit suuntaukset ja tekniikat, jotka rohkaisivat itsetutkiskeluun, omien estojärjestelmien synnyn reflektointiin sekä avoimempaan tunneilmaisuun. Ahdistavan yhteiskuntamoraalin sijaan alettiin korostaa moraalien ytimien löytymistä yksilön sisimmästä. Ihmisiä kehoitettiin kuuntelemaan sisäistä ääntään ja tekemään kuten oikeaksi sisimmässään kokee. Autenttisen minän ihannoitiin vaihtamalla aikakauden kulttuurituotteissa, kuten rock-musiikissa, elokuvissa ja kirjallisuudessa. Rieffin pessimistisessä tulkinnassa tämä uuden terapeutin auktoriteetin synty merkitsi länsimaiden kulttuurista epäonnistumista. Oli syntynyt ilmiö, jota Rieff nimitti antikulttuuriksi. Se tarkoittaa tilannetta, jossa kulttuuri ei kykene toteuttamaan kulttuurin tarkoitusta eli tarjoamaan elämälle yksilöllä laajempaa normatiivista tulkintakehystä, johon toimintaansa suhteuttaen yksilö voi löytää sisällön elämälleen. Moraalisesti sallivan yhteiskunnallisen ilmapiirin hän näki johtavan lyhytjänteiseen yksilön nautintoihin perustuvaan kulttuuriin, jossa jokainen keksii omat sääntönsä. (Hookway 2012, 842–845; Madsen 2014a, 29–44.)

Eräs merkittävä terapeutin eetoksen kritiikin juuri on siis yhdysvaltalainen kulttuuripessimistinen keskusteluperinne, jonka mukaan terapeutin eetos on korvannut uskonnon roolin yhteiskunnassa. Terapeutin eetos kehottaa keskittymään oman itsensä tutkiskeluun ja asettaa yksilön universumin keskipisteeksi. Tämän keskustelun piirissä on syntynyt muun muassa Christopher Laschin (1991) tunnetuksi tekemä kulttuurisen narsismin käsite, jolla viitataan normatiivisten auktoriteettien rapautumiseen ja siitä seuraavaan itsekeskeisyyttä ihan-

noivaan kulttuurin tilaan. Sosiologi James Nolan (1998) puolestaan tulkitsi yhdysvaltalaisesta kehityskulkua käsitteellä terapeutinen valtio, jolla hän tarkoitti terapeuttisen kielen muuntumista yhteiskunnan instituutioita läpikäyväksi voimaksi, jonka myötä erilaisia ihmisten ja instituutioiden toimintamalleja ei arvioida enää moraalien ja etiikan kielellä vaan patologisoivalla terveyden ja sairauden kielellä. Ihmisiä hallitaan tässä mallissa emootioiden kautta korostamalla kansalaisten oikeutta emansipaatioon ja voimaantumiseen.

Yhteiskuntateorioiden tulkintoja terapeutisesta eetoksesta

Eurooppalaisessa keskustelussa terapeuttisen eetoksen yleistymistä on tulkittu enemmän yhteiskuntien muutoksen ja hallinnan tulkintakehysten kautta. Ranskalaisen yhteiskuntateoreetikon Michel Foucault'n (esim. 1980; 1998) näkemyksiin pohjaten terapeuttisen eetoksen yleistymistä voi tarkastella yhteiskunnallisen vallankäytön muutoksena, eräänä itsehallinnan tekniikkana, jossa on synnytetty sanasto, jonka avulla yksilöt voivat tarkkailla ja hallita itse itseään. Foucault tarkasteli tuotantonsa eri vaiheissa vallankäytön muotojen historiallista muutosta. Hän kuvasi esimerkiksi sitä, miten näkyvä väkivalta korvautui modernisaatiossa tietoon perustuvalla yksilöivällä vallankäytöllä (Foucault 1980). Foucault'n tunnetun ajatuksen mukaan moderneissa vallankäytön muodoissa yhteiskuntia on tehokkain ja halvinta hallita muuntamalla ihmismassat yksilöiksi, arvioivan katseen kohteeksi. Yksilö alkaa osallistua tähän itsensä tarkkailuun ja valvontaan saadessaan tietoa siitä, mikä on ”normaalia”, siis yleistä, keskimääräistä ja tavallista – ei siis silmiinpistävällä tavalla erilaista tai muista poikkeavaa. Tieteellä on ollut merkittävä rooli ”normaalia” koskevan tiedon laajamittaisessa tuottamisessa. Tämän tulkinnan mukaisesti psykologia, psykiatria sekä muut näiden tieteenalojen asiantuntijatahot hyödyntävät asiantuntijatahot esimerkiksi kouluissa ja virastoissa muodostavat yhteiskunnallisen verkoston, psy-complexin, joka muokkaa ihmisten tapaa tulkita itseään. Terapeuttisen eetoksen

synty liittyy siis uudenlaiseen sosiaaliseen kontrolliin, jossa keskeistä on voimistuva itsetarkkailu ja oman toiminnan ohjaaminen kohti itse vastuullisuutta. (Rimke & Brock 2011.)

Foucault'laisessa näkemyksessä moderni vallankäyttö toimii siis yksilön kautta ja tieteellisellä tiedonmuodostuksella on siinä suuri rooli. Foucault kiinnostui uransa loppuvaiheessa siitä, miten edistyneissä markkinatalouksissa hallitaan yhteiskuntia yhä enemmän itse vastuullisten yksilöiden kautta. Tämä tutkimussuuntaus on sittemmin kehittynyt niin kutsutuksi hallinnan tutkimukseksi (ks. esim. Miller & Rose 2010). Näkemyksen mukaan yhteiskunta tai valtio eivät enää niinkään hallitse ihmisiä, vaan yhteiskuntia hallitaan kuluttavien, järkevien ja yritteliäiden ihmisten kautta. Tämä edellyttää kulttuurista ilmapiiriä ja sosiaalistavia tekniikoita, joissa rohkaistaan ”oman elämän haltuunottoon” ja itsestä huolehtimiseen. Terapeuttinen eetos on eräs sanastoista, joka rohkaisee ihmistä tarkkailemaan itseään ja tunnustamaan itsestään asiat, ongelmat ja ilmiöt, jotka hän kokee poikkeaviksi ja omaa hyvinvointiaan estäviksi. Tämä kulttuurinen ihanne muokkaa ihmisten subjektiutta kohti itsehallintaa. Kriittisen tulkinnan mukaan tämä vallankäytön muoto on yhteiskunnallisesti tehokasta, koska se muuntaa monet alkuperältään sosiaaliset ongelmat yksityisiksi ja yksilöllisiksi. Yleinen esimerkki on työttömyys. Sen sijaan, että kulttuurinen ilmapiiri rohkaisisi analysoimaan työttömyyden yhteiskunnallisia syitä ja sitä ylläpitäviä olosuhteita, tarjoaa kulttuurin terapeuttinen eetos laajan sanaston, jolla tarkastella työttömyyttä yksilön patologiana. Yksilöitä rohkaistaan pohtimaan, ovatko he tuottavia, terveitä, sosiaalisia, normaalipainoisia, haluttavia ja viime kädessä työllistyviä. Yhteiskunnallisen osallisuuden muuntaminen yksilön ominaisuuksiksi ja taidoiksi, joita rohkaistaan pohtimaan, tarkkailemaan ja kehittämään, merkitsee juuri itsehallinnan tekniikoita, joille terapeuttinen eetos tarjoaa sanaston. (Rimke & Brock 2011, 182–195; Miller & Rose 2010.)

Terapeuttista eetosta ruokkimaan on itsessään syntynyt oma talouden sektori, johon kuuluu laaja kirjo terapiaa, koulutusta, valmennusta, itseapuoppaita, nettisivustoja sekä esimerkiksi tv-ohjelmia. Ilmiö on siis vahvasti läsnä kulttuurissamme, osin harmittoman tuntuaisesti, esimerkiksi julkkisten tavassa tunnustaa elämänsä ongelmia

naistenlehdissä, osin systemaattisempaan diskurssin muutoksena yhteiskunnallisten ongelmien käsitteellistämässä. Terapeuttista eetosta on sosiologian piirissä poleemisella kiivaudella kommentoinut erityisesti brittiläinen Frank Furedi (2004). Furedin mukaan elämme terapiakulttuurissa, jossa terapiasta ammentava sanasto, ajattelutapa ja oletukset ihmisen olemuksesta läpitunkevat eri kulttuurimme eri kerrostumia. Erityisen huolissaan Furedi on siitä, että edellä kuvatut kaupalliset ilmentymät eivät ole ainoita ympäristöjä, joissa terapeuttinen sanasto on läsnä. Terapian kieli on levinnyt myös osaksi politiikan, kasvatuksen, sosiaalipalvelujen sekä koulutuksen sanastoja.

Furedin (2004) keskeinen huoli on, että terapeuttisen eetosken leviäminen muuntaa valistusajattelun myötä syntyneitä käsitystämme ihmisestä. Länsimaissa laajalle yleistynyt demokratia ja sivistyksen ihanne synnyttivät käsityksen ihmisestä, joka kykenee kehittymään ja ratkaisemaan yhdessä muiden kanssa yhteiskunnallisia ongelmia, siis toimimaan kansalaisena julkisella alueella. Sen sijaan 2000-luvulle tultaessa yleistynyt terapeuttinen eetos muuntaa ratkaisevasti tätä käsitystä ihmisyydestä. On syntynyt pienentynyt käsitys ihmisyydestä (*diminished self*), joka syntyy, kun kulttuuriset toimijat, media ja erilaiset asiantuntijat ruokkivat käsitystä ihmisestä hauraana, haavoittuvana ja emotionaalisenä olentona. Näkemyksen mukaan elämä ja sen tapahtumat ovat lähtökohtaisesti potentiaalinen riski ihmisen hyvinvoinnille. Erilaiset vastoinkäymiset, pettymykset ja epämiellyttävät kokemukset nähdään uhkina, joilta ihmistä on suojeltava tai joilta on vähintään opastettava suojautumaan jo etukäteen. Tämä taas ilmenee modernisaatiossa syntyneiden yksityisen ja julkisen alueen hämärtymisinä. Kun yksityinen alue, esimerkiksi perhe ja lasten kasvattaminen, näyttäytyy lähtökohtaisesti potentiaalisena epäonnistumisen tai emotionaalisen haavoittumisen alueena, rohkaisee tämä terapeuttisen eetosken hengessä julkistamaan ja tunnustamaan omaa yksityisyyttään julkisesti. Ihmiset ovat vallitsevien kulttuuristen mallien mukaisesti valmiita avaamaan ja tunnustamaan omaa yksityisyyttään. Mallia tähän tarjoavat esimerkiksi poliitikot, jotka aika-ajoin avautuvat omasta yksityiselämästään julkisesti. He kertovat jaksamisestaan ja tunteistaan sekä tarjoavat näin samastumisen mallin kansalaisille. Fu-

redin väite on, että tämä yksityisen ja julkisen alueen hämärtyminen näivettää julkisen poliittisen alueen, kun keskustelun aiheet siirtyvät enemmän henkilöiden tunne-elämän julkiseen käsittelyyn erilaisten asiakysymysten sijaan. (Furedi 2004.)

Olen edellä tuonut esille terapeutin eetokseen kohdistuvaa kritiikkiä. Yhdysvaltalaisessa kulttuuripessimistisessä keskusteluprinteessä terapeutin eetoksen ongelmaksi nähdään erilaisten traditionaalisten auktoriteettien aseman romuttuminen. Tällä taas nähdään olevan negatiivisia seurauksia yhteisölliselle elämälle, koska se ruokkii itsekeskeistä ajattelutapaa. Kulttuuripessimistisen liikkeen piirissä on siis kritisoitu psykologian ja psykiatrian kulttuurisen aseman voimistumista esimerkiksi uskontojen sijasta. Samaan keskusteluun kuuluvat myös kriittiset näkemykset kulttuurisen narsismin synnystä (esim. Christopher Lasch) sekä yhteisöjen ja sosiaalisen pääoman rapautumisesta, johon niin sanottu kommunitaristinen liike on pureutunut (esim. Robert Putnam). Yhdysvaltalaiselle keskustelulle tyypillistä on yksilön moraalisten valintojen kritisoiminen yhteiskunnallisten rakenteiden sijaan. Eurooppalaisessa yhteiskuntateoreettisessa keskustelussa terapeutin eetos on taas liitetty juuri yhteiskuntien rakenteiden muutokseen. Foucault'laisessa tulkinnassa kyseessä on tekniikka, jolla edesautetaan yksilöiden itsehallintaa ja muunnetaan sosiaalinen tarkastelunäkökulma yksilön elämänhallintaan ja taitoihin liittyväksi kysymykseksi. Tällä tavoin erilainen sosiaalinen kritiikki saadaan vaimennettua tehokkaasti. Frank Furedi (2004) näkee terapeutin eetoksen haitallisena yhteiskunnan julkiselle alueelle eli sille, että kansalaiset ratkaisisivat valitusajattelun ihanteiden hengessä asia-argumentteihin perustuen yhteisiä tulevaisuutemme liittyviä sosiaalisia kysymyksiä. Terapeutisesta eetoksesta ammentava keskusteluilmapiiri näyttäisi Furedin mukaan rohkaisevan käpertymään omien yksityisten epävarmuuksien ja pelkojen emotionaaliseen käsittelyyn. Yhteiskunnan ilmapiiri olisi siten muuttunut toiveikkuuden sijasta lähinnä paranoidiseksi.

On syytä muistaa, että kaikki tutkijat eivät pidä kulttuurin terapeutista eetosta ongelmallisena kehityskulkuna. Niin sanotun refleksiivisen modernisaation teoreetikot, kuten sosiologi Anthony Giddens

(1992), näkevät, että länsimaiset yhteiskunnat ovat muuntuneet viime vuosikymmeninä rakenteiltaan voimakkaasti ja yksilöllistyminen on tässä keskeinen ilmiö. Sen sijaan, että tätä kehityskulkua arvotettaisiin negatiivisesti, on siihen mahdollista suhtautua empiirisesti havaittavana sosiaalisena tosiasiana. Ihmisten on arkisessa elämässään joka tapauksessa vietävä elämäänsä eteenpäin ennen kaikkea yksilöinä eikä traditionaalisten kollektiivien jäseninä. Tämä yksilöllistyminen edellyttää syvempää itsetuntemusta, huolta omasta hyvinvoinnista sekä erilaisia sosiaalisia taitoja, joihin kuuluvat emotionaalisten tilojen tunnistaminen ja hallinta. Terapeuttista eetosta voi näin ollen ymmärtää ajassamme välttämättömänä sanastona ja taitoina, joiden tunteminen kuuluu ikään kuin kansalaistaitoihin, kykyyn toimia refleksiivisesti valintoja, kommunikaatiota ja sosiaalisuutta korostavan kulttuurimme jäsenenä. (Madsen 2012, 80.) Katie Wright (2008) puolestaan muistuttaa, kuinka terapeuttiseen eetokseen kohdistuvassa kritiikissä haikaillaan traditionaalisten auktoriteettien aikaan, joka yleensä merkitsee mieskeskeistä, patriarkaalista tulkintaa perheestä ja yhteiskunnasta. Terapeuttisen eetoksen yleistymisen on avannut yksityistä aluetta ja antanut sanaston puhua julkisesti aiemmin vaietusta ja kätketystä kärsimyksestä esimerkiksi ihmissuhteissa ja perheissä. Tässä suhteessa terapeuttinen eetos on osaltaan demokratisoinut ja inhimillistänyt länsimaista kulttuuria viime vuosikymmeninä. Palaan tähän pohdintaan terapeuttisen eetoksen tulkinnan erilaisista mahdollisuuksista tuonnempana. Seuraavaksi pureudun pohtimaan, miten terapeuttista eetosta on tulkittu kriittisesti erilaisissa kasvatuksen ja koulutuksen konteksteissa.

Terapisoituvatko kasvatusta ja koulutusta?

Kasvatustieteilijä Kathryn Ecclestone (esim. Ecclestone & Hayes 2009) on brittiläisessä kontekstissa kritisoinut voimakkaasti terapeuttisen eetoksen levittäytymistä kasvatukseen ja koulutukseen. Iso-Britanniassa koulutusjärjestelmää on 1990-luvulta alkaen kehitetty huomioimaan paremmin lasten emotionaalinen ja psyykinen

hyvinvointi. Ecclestone tulkitsee tätä kehityskulkua kriittisesti tukeutuen aiemmin mainitun Frank Furedin (2004) argumentteihin. Ecclestone (2010, 63) mukaan kasvatuksen ja koulutuksen kehittämiseksi on kritiikittä otettu vastaan ihmiskuva, jossa jokaista tarkastellaan lähtökohtaisen haavoittuvana, emotionaalista painolastia kantavana ja estoihin taipuvaisena olentona. Erilaiset arjen vastoinkäymiset ja elämän haasteet voivat jättää jälkeensä pysyviä emotionaalisia vaurioita, jonka vuoksi kasvatusinstituutioiden tulee valmistaa lapsia ja nuoria parempaan tunteiden tiedostamiseen ja hallintaan. Konkreettisinä kasvatus- ja opetustilanteina tämä ilmenee keskustelupiireinä, joissa reflektoidaan tunteita ja opetellaan tunnetaitoja, sekä erilaisina kehityskeskusteluina, joissa lasta opastetaan systemaattiseen itsereflektioon. Päämääränä on empaattisuuden, suvaitsevaisuuden ja tunnelukutaidon kehittäminen.

Sekä Ecclestone että hänen näkemyksiinsä yhtyvän Raymond W. K. Laun (2012) mukaan tässä erilaisten emotionaalisten ja psykologisten taitojen opettamisessa on kyseessä prosessi, jossa elämän tilanteita aletaan tarkastella erilaisina opittavina taitoina (*skills*) ja tekniikkoina. Näkemys on ristiriidassa humanistisen sivistysajattelun kanssa, koska siinä erilaiset elämän tapahtumat pilkotaan osiin ja niitä tarkastellaan muodollisesti opiskeltavina taitoina. Lau (2012, 92) käyttää esimerkkinä itsetunnon (*self-esteem*) käsitettä ja sitä, kuinka se on muuntunut esimerkiksi yhdysvaltalaisissa näkemyksissä asiaksi, joka voidaan opiskella koulussa siinä missä matematiikka tai äidinkieli. Näkemyksen mukaan erilaiset syyllisyyden ja häpeän tunteet ovat lapsille haitallisia, joten niiden tuntemista tulisi oppia välttämään. Tämän saavuttamiseksi on kehitetty tekniikoita, joissa lapsille pyritään saamaan aikaan kokemus, jossa he ovat tärkeitä ja erityisiä. Tähän pyritään lapsen systemaattisella ylistämisellä ja kannustuksella. Lau (2012, 92) siteeraa harjoitusta, jossa opettaja kirjoittaa taululle lauseen ”*Ei ole väliä, mitä sanot tai teet minulle, olen silti arvokas henkilö*”, ja pyytää sitten lapsia kirjoittamaan lauseen vihkoonsa lukuisia kertoja. Tämän jälkeen opettaja alkaa leikkisästi solvata koululuokkaa, johon lapset taas vastaavat yhteen ääneen toistamalla edellä mainittua lau-

setta. Tämän harjoituksen avulla lasten tulisi sisäistää itsetuntoa kohtava sanoma ja tulla immuuniksi syyllisyyden ja häpeän tunteille.

Terveen itsetunnon eli myönteisten itseensä kohdistuvien näkemysten kehittymisen on kehityspsykologisessa tarkastelussa nähty tärkeäksi lapsille ja nuorille (esim. Durkin 1995, 514). Hyvän itsetunnon edistäminen nähdään merkitykselliseksi kehitystehtäväksi ja siitä puhutaan paljon nykyisessä kulttuurissamme. Se on ehkä tunnetuimpia psykologian alueelta popularisoituneita käsitteitä. Se, mihin Lau (2012) kiinnittää kritiikissään huomiota, on, että tämänkaltaiset positiivisesta psykologiasta ammentavat harjoitukset ovat ristiriidassa esimerkiksi sosiaalipsykologisen tutkimusperinteen kanssa, jossa itsetunnon kehittyminen nähdään pitkäkestoiseksi prosessiksi, joka edellyttää roolinottoa, sosiaalista vertailua sekä itsearviointia erilaisissa arjen konkreettisissa vuorovaikutustilanteissa. Kyseessä on aktiivinen ja monipuolinen osallistuminen elämään kaikkine iloineen ja pettymyksineen, eli itsetuntoa ei opita vaan se ansaitaan, myös kokemalla vastoinkäymisiä ja pettymyksiä. Lau (2012) nimittää tätä kokemuksellisuutta elämän laadulliseksi ulottuvuudeksi, jota ei voida pilkkoa taidollistamiseksi (*skillization*). Hän kiinnittää huomiota siihen, kuinka tämä taitoajattelu on tullut osaksi yliopistokoulutusta, jossa ei enää korosteta älyllisen uteliaisuuden, kriittisyyden ja sivistyksen roolia vaan puhutaan oppimisprosessista taitojen hankkimisena, jossa sosiaalisen maailman monimutkaisuus yritetään muuntaa muodolliseksi askeliksi ja ongelmanratkaisutekniikoiksi.

Kritiikki terapeutin eetosken yleistymisestä kasvatuksessa ja koulutuksessa on ollut voimakasta erityisesti Iso-Britanniassa. Onko tämä ilmiö sitten siirrettävissä suomalaiseen kontekstiin? Aihetta on tutkinut kasvatustieteilijä Kristiina Brunila (esim. 2011; 2012). Hänen mukaansa myös Suomessa on nähtävissä siirtymä terapisoitumiseen erilaisissa pedagogisissa konteksteissa. Suomi on osana yleiseurooppalaista trendiä sitoutunut voimakkaasti esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten integroimiseen koulutukseen ja työmarkkinoille. Tätä työtä tehdään yleensä erilaisten projektien ja hankkeiden kautta. Nuorten syrjäytymisriski on viime vuosina nähty yhteiskuntamme kannalta erääksi keskeisimmäksi sosiaalisiksi ongelmaksi.

Tämän vuoksi erilaisia syrjäytymisen ehkäisyyn keskittyviä hankkeita rahoitetaan julkisesti, usein erilaisten EU-rahastojen kautta. Suomessa tällaisia hankkeita on satoja, ja niitä vetämään on syntynyt erilaisten projektityöntekijöiden ammattikunta. Ammattinimikkeitä ovat esimerkiksi ohjaaja, mentori tai valmentaja. Projektityöntekijät edustavat usein koulutustaustaltaan erilaisia yhteiskunta- ja kasvatustieteiden koulutusaloja.

Brunila (2012) tarkastelee nuorten parissa tehtävää työtä osana uusliberalistisilla opeilla hallittua yhteiskuntajärjestelmää, jossa myös osallisuuden ja syrjäytymisen teemoja tarkastellaan hyvin yksilölähtöisesti. Tämä ideologinen valinta synnyttää legitimaation erilaisille terapeutisesta eetoksesta ammentaville työmuodoille, joihin kuuluvat erilaiset diagnosoivat arviot sekä tunnetaitojen kouluttaminen nuorille. Julkilausuttuna tavoitteena on edistää nuorten psykososiaalista hyvinvointia, tunnetaitoja sekä tarjota tunteiden käsittelyyn liittyvää tukea. Brunila (2012, 454) tulkitsee ilmiötä kriittisesti hyödyntäen edellä mainittuja Michel Foucault'n ja Frank Furedin tulkintoja. Empiirisissä analyyseissään Brunila (esim. 2011; 2012) tuottaa kriittisen diskurssianalyysin keinoin kuvauksen, kuinka projektidokumenttien, havaintojen ja haastattelujen kautta piirtyy näkymä suomalaisiin mielentilan muokkauksen markkinoihin, joita erilaiset nuoriin kohdistuvat projektit toteuttavat. Projektityössä hyödynnetään yksilön itsetarkkailua ja diagnosoivasti yksilöä näkyväksi tekeviä tekniikoita, kuten yksilöohjausta, itsearviointidokumenttien tuottamista sekä tunnustuksellisia ryhmätapaamisia.

Brunila (2011; 2012) suhteuttaa suomalaista kasvatusta ja koulutustodellisuutta anglo-amerikkalaiseen kriittiseen tutkimukseen ja havainnollistaa, kuinka myös Suomessa ollaan mukana laajemmassa länsimaisessa trendissä, jossa terapeutinen eetos ja sen yksilökeskeisyys ovat muodostuneet vallitseviksi lähestymistavoiksi kasvatuksellisissa työmuodoissa. Erilaisissa yksilöön kohdentuvissa työmuodoissa ei juurikaan käydä läpi yhteiskunnallisia näkökulmia. Yhteiskunta on ikään kuin valmiiksi annettu ja sinällään monimutkaisuudessaan tavoittamaton ympäristö, jota varten yksilön täytyy valmentautua parhaansa mukaan. Yhteiskuntaa ei voida muuttaa. Sen sijaan yksi-

lö voidaan liikuttaa projektista toiseen ja iskostaa näkemystä, jossa yksilön yhteiskuntaan kiinnittymisen ongelmat piilevät itsetunnossa, sosiaalisten taitojen puutteessa ja kyvyttömyydessä hallita omia tunteitaan. Voi todeta, että jos ennen ongelma oli lähtökohtaisesti aina yhteiskunnassa, ollaan nyt siirrytty toiseen ääripäähän, jossa sosiaalinen ja yhteiskunnallinen kritiikki ovat korvautuneet yksilökeskeisellä lähestymistavalla. Brunilan (2011, 92–93) huolestunut viesti on, että nuorille iskostettava terapisoitunut tulkinta itsestä on yhteiskunnallisesti näköalaton ja tarjoaa mallin kansalaisuudesta, jossa yhteiskuntaan ei kannata sitoutua, koska sekään ei sitoudu nuoreen muutoin kuin projekti kerrallaan.

Kasvu aikuisuuteen terapeutin eetoskulttuurissa

Edellä kuvasin näkemyksiä, joiden mukaan kasvatuksen ja koulutuksen instituutiot ovat siirtyneet käyttämään terapeutin eetoskulttuurin mukaisia lähestymistapoja, sanastoja ja työmuotoja. Näitä näkemyksiä voi itsessään kritisoida siitä, että niissä nähdään lapset ja nuoret ikään kuin puhtaan neitseellisenä maaperänä, johon erilaiset pedagogiset toimijat iskostavat terapeutin itsehallinnan eetoskulttuuria erilaisten tekniikoiden ja harjoitusten avulla. On myös mahdollista tulkita länsimaista eetoskulttuuria niin, että terapeutin, psykologisoiva kieli on eetoskulttuurissamme jo niin läpitunkevaa, että sitä ei tarvitse mitenkään erityisesti siirtää lapsiin ja nuoriin. Tämä kieli on jo valmiina läsnä eetoskulttuurisissa diskursseissa, median ja mainonnan tarjoamissa moraalitarinoissa sekä muissa eetoskulttuurituotteissa (vrt. Illouz 2008). Kasvu aikuisuuteen tapahtuu tämän näkemyksen mukaan osana terapeutin eetoskulttuurista kudelmaa, josta on tullut lähtökohtainen läpitunkeva eetoskulttuurinen resurssi, johon itseä suhteutetaan.

Ilmiötä on empiirisesti tutkinut Yhdysvalloissa Jennifer M. Silva (2012; 2013), joka tarkasteli työväenluokkaisten nuorten matkaa aikuisuuteen. Haastatteluaineistostaan hän teki havainnon, jonka mukaan yhteiskunnallisen rakennemuutoksen ilmapiirissä, joka merkitsi

esimerkiksi perinteisten työväenluokkaisten teollisuusammattien kaatoamista, oli syntynyt uudenlainen tulkinta aikuistumisesta. Perinteisesti matkaa nuoruudesta aikuisuuteen on leimannut tiettyjen normatiivisesti hyväksytyjen etappien saavuttaminen, kuten koulutuksen suorittaminen, parisuhteen muodostaminen, perheen perustaminen sekä työelämään siirtyminen. Myöhäismoderneissa yhteiskunnissa nämä ennen itsestään selvyyksiltä vaikuttaneet aikuisuuden etapit ovat muodostuneet yhä ongelmallisemmiksi saavuttaa. Silvan aineiston perusteella on syntynyt uusi terapeutiseen eetokseen pohjautuva narratiivinen malli, eli matka aikuisuuteen onkin erilaisten psyykkisten ja emotionaalisten haasteiden selättämistä sekä tämän prosessin arviointia jälkeensä selviytyjän ylpeydellä. Näitä koettuja haasteita ovat toimimattomat ihmissuhteet lapsuuden perheessä ja seurustelusuhteissa, koetut psyykkiset häiriöt, kuten masennus tai ahdistushäiriöt sekä erilaiset addiktiot päihteisiin, pornografiaan tai peleihin. (Ks. myös Saastamoinen 2014, 142–143.)

Silva (2012; 2013) huomioi, kuinka siirtymä on siis tapahtunut julkisista, ulkoisista aikuisuuden tunnusmerkeistä sisäisiksi, yksityisiksi kokemuksiksi selviämisestä ja yksityisestä onnesta. Kyseessä on vahvasti terapeutisesta eetoksesta ammentava kehityskertomus, jonka päämääränä on emotionaalisen tasapainon saavuttamisen kokemus. Edellä mainitun empiirisen tutkimuksen mukaan terapeutin sanasto on ollut juuri työväenluokkaistaustaisille nuorille vierasta, sillä se on yleensä liitetty akateemisesti koulutetun väestönosan kulttuuriin. Nyt Silvan aineiston nuoret aikuiset tuottivat tämän terapeutin narratiivin hyvin spontaanisti, terapeutin sanasto oli heillä ikään kuin valmiina. Terapeutin eetos on läsnä television keskusteluohjelmissa, kuten *Oprah*, ja useimmat nuorten kohtaamat koulun ja terveydenhuollon ammattilaiset käyttivät sitä ongelmia käsitteellistäessään. Kyseessä on eräänlainen itsehoidollinen diskurssi, joka rohkaisee tarkastelemaan itseään terveyden ja sairauden käsitteillä ja ottamaan elämän tavoitteeksi itsensä parantamisen. Tämä sulkee pois pohdinnat laajemmin yhteiskunnasta tai kollektiivista ratkaisuista.

Silvan (2012; 2013) tutkimus sijoittuu yhdysvaltalaiseen kontekstiin, mutta näen sillä siirrettävyyttä myös suomalaiseen kulttuuriin. Se

herättää pohtimaan terapeutin eetosroolia tämän ajan nuorten kasvua määrittävänä sanastona. Aiemmin kuvattu Brunilan (2012) tarkastelu sijoittui rajattuihin syrjäytymisen ehkäisyn ammatillisiin konteksteihin. Silvan näkemyksessä kyseessä laajempi kulttuurinen muutos, jossa terapeutin eetosroolien omaksuminen tapahtuu pikemminkin informaalin oppimisen ja kasvatuksen kentillä. Tämä asettaa oman haasteensa sosiaalipedagogiikalle: Jos terapeutin eetosrooli muodostunut kulttuuriamme läpitunkeväksi ilmiöksi, kyseenalaistamattomaksi todellisuudeksi aikamme nuorille, kuinka tähän tulisi suhtautua pohdittaessa sosiaalipedagogiikkaa tieteenalana? Tuleeko siihen suhtautua uhkakuvana, kolonisoivana diskurssina, joka on syrjäyttänyt muita tapoja ymmärtää yhteiskuntaa ja paikkaamme siinä, vai tulisiko siihen suhtautua pragmaattisesti sanoina ja käsitteinä, joita ihmiset käyttävät, koska ne auttavat heitä elämään nykyisen kaltaisesa yhteiskunnassa (vrt. Madsen & Brinkmann 2010, 195)?

Sosiaalipedagogiikka ja terapeutin eetos

Pohdittaessa sosiaalipedagogiikan ja terapeutin eetosroolien välistä suhdetta on todettava, että se on ihmiskovaltaan jännitteinen. Terapeutin eetos korostaa yksilökeskeistä, sisäänpäin katsovaa ja varsin usein sairauden ja terveyden sanastoilla käsitteellistettävää ihmistä. Sosiaalipedagogiikka taas korostaa ihmistä yhteisöllisenä ja toiminnassaan ulospäin yhteisölliselle ja yhteiskunnalliselle alueelle suuntautuvana kansalaisena. Juha Hämäläinen (2013, 7) toteaaakin sosiaalipedagogiikan teoriaperustalle keskeiseksi näkemyksen ihmisestä yhteiskuntaan sijoittuneena, sosiaalisesti vastuullisesti toimivana ja aktiiviseen kansalaisuuteen suuntautuvana olentona. Tähän jännitteeseen on kiinnitetty huomiota sosiaalipedagogiikan sisäisessä keskustelussa jo aiemmin. Hämäläinen ja Kurki (1997, 120) siteeraavat saksalaisen Theodor Wilhelminkin kirjoitusta vuodelta 1961, jossa hän katsoi ”idealistisen identiteettifilosofian, psykologisoinnin, epäpoliittisoinnin ja emotionalisoinnin himmentäneen ’sosiaalisen’ käsitteen todellisen sisällön saksalaisessa pedagogiikassa”. Kyseessä on siis

historiallisesti tunnistettu juopa yksilökeskeisen ja ihmistä osana sosiaalisia suhteita ja yhteisöä tarkastelevan näkemyksen välillä.

Sosiaalipedagogiikan suomalaisissa keskusteluissa Karin Filander (2007) on kiinnittänyt huomiota nuorten kasvun haasteisiin tämän ajan markkinayhteiskunnassa, jossa kilpailun ilmapiiri tuottaa haasteen hitaalle yksilön persoonan kasvulle ja henkisellem kypsymiselle. Filander jakaa aiemmin kuvaamani näkemyksen, jossa erilaisten yhteiskuntaa muuttavien reformien sijaan pyritäänkin nyt muuttamaan yksilöä erilaisen terapeutin käsittelyn avulla. Filander (2007, 102–103) nimittää tätä terapeutin eetoskeksen kehystä yhteiskunnan pedagogisoinnukseksi, jossa kasvatukseen perinteisessä mielessä katoaa ja muuntuu elämäntapaa leimaavaksi ohjauksellisuudeksi, jossa korostuu taitopuhe ja näkemys ihmisestä jatkuvasti keskeneräisenä olentona, joka ei kykene saavuttamaan aikuisen statusta alituisessa muutoksessa. Filanderin näkemyksenä on, että tässä tilanteessa sosiaalipedagogiikalle syntyy uusi ajankohtaisuus eräänlaisena yhteisöön ja yhteiskuntaan mielekkäästi kiinnittävänä toimintamuotona ja kriittisenä vastavoimana kokemusta pirstoville markkinakertomuksille.

Elina Nivala (2008) vastaavasti korostaa sosiaalipedagogiikan roolia kansalaiskasvatukseen kehyksenä. Kansalaisuuden Nivala näkee lähtökohtaisen sosiaalisesti ilmiöksi, joka merkitsee paitsi poliittisen yhteisön jäsenyyttä, myös toiminnallista jäsenyyttä arjen yhteisöllisyydessä. Tämä kiteytyy pyrkimykseen edistää osallisuutta, toimijuutta ja solidaarisuutta, joiden kautta pyritään kehittämään yhteiskuntaa. Sosiaalipedagogisessa kansalaiskasvatuksessa esimerkiksi nuoria tarkastellaan personalistisen ihmiskäsityksen valossa, jolloin tärkeänä nähdään sosialisointi-, sivistys- ja personalisaatioprosessien kokonaisvaltainen tukeminen. Pyrkimyksenä on edistää kulttuurin solidaarisuutta ja yhteiselämää toisten ihmisten kanssa.

Sosiaalipedagogiikan puheenvuoroissa terapeutin eetoskeksen tarjoama ihmiskuva näyttöytyy siis ongelmallisena ja osin vastakkaisena pyrkimyksille tuottaa kasvatukseen keinoin sosiaalisesti vastuullista kansalaisuutta. Terapeutin eetos kehottaa systemaattiseen itsetutkiskeluun ja markkinayhteiskunnan edellyttämään minuuden taidollistamiseen. Siinä on vahvasti läsnä itsehoidollisuutta tukeva asiantun-

tijakäsitys. Filander (2007, 91) esittää sosiaalipedagogiikalle tehtävän ”toisin tekemisen” ja ”toisin näkemisen” tieteenä. Mitä tämä voisi tarkoittaa suhteessa terapeutin eetokseen ja missä piilevät sosiaalipedagogiikan keskeiset mahdollisuudet tässä suhteessa? Kiteytän oman pohdintani seuraaviin ulottuvuuksiin:

- A) Sosiologia ja kriittinen kasvatustiede ovat teoreettisen ja empiirisen analyysin keinoin tuottaneet selitysmalleja ja kuvauksia terapeutin eetoksen ilmentymisestä länsimaisissa yhteiskunnissa. Terapeutin eetos tarkoittaa, että psykologian ja psykiatrian piirissä syntynyt ihmisen käsitteellistämistapa ja siihen liittyvä sanasto ovat levinneet niiden alkuperäisen ammatillisen käytöyhteyden ulkopuolelle kulttuuriseksi hegemoniseksi diskursiksi. Sen voittokulku perustuu siihen, että sen avulla on mahdollista käsitteellistää yksilöä kulttuurissamme ja siten edesauttaa yksilön itsehallintaa yksilöllistyneissä yhteiskunnan hallintamuodoissa. Kriittisesti arvioituna tämä kehityskulku on ongelmallinen, koska se rapauttaa kansalaisuuteen liitettyjä yhteistoiminnan ihanteita, muuntaa sosiaalisten ongelmien selitysmallit yksilölähtöisiksi sekä hämärtää tulevaisuuteen suuntautuvan poliittisen toiminnan horisontin. Edellä kuvaamissani lähestymistavoissa terapeutista eetosta kohtaan on tuotettu analyttisesti moniulotteinen ja sen käytännön ilmentymiä kuvaava kritiikki. Mikä kuitenkin puuttuu, ovat konkreettiset vaihtoehdot ja käytännön työmuodot, jotka esimerkiksi nuorten parissa tehtävässä työssä voisivat haastaa terapeutista eetosta. Sosiaalipedagogiikan piirissä tieteenalan käytäntösuuntautuneisuutta usein korostetaan (esim. Hämäläinen & Kurki 1997, 48–54). Haasteena onkin pohtia, millaisia olisivat eksplisiittisesti terapeutin eetoksen diskursiivista ylivaltaa haastavat konkreettiset työmuodot, joissa elämäntapaa ja sosiaalisia ongelmia kyettäisiin konkreettisesti jäsentämään myös muilla kuin terapeutilla tulkinnoilla ja viemään nämä pohdinnat käytännön toiminnan orientaatioiksi, esimerkiksi nuorten syrjäytymistä ehkäisevässä työssä. Kyseessä olisi tekemisen ja kokemisen kautta synnyttävä ymmärrys siitä, että myös yksilön hyvinvoinnin kokemuksen avaimet ovat sosiaalisella alueella, osallistumisessa ja jaetuissa merkityksissä.

- B) Sosiaalipedagogiikan ongelmana on sen sanaston ja käsitteistön kulttuurinen tunnistettavuus. Tämä koskee erityisesti suomalaista kulttuuria. Hämäläinen (2013, 6–7) toteaa, että sosiaalipedagogiikan käsitteellinen määrittely on haastavaa ja se pohjautuu moniin filosofis-teoreettisiin virtauksiin, esimerkiksi saksalaiseen sivistysteoriaan ja kasvatustieteeseen sekä romanin kielialueen sosiaalista innostamista ja myös vastarintaa korostaviin perinteisiin. Olen edellä esittänyt, että terapeutin eetos on länsimaista kulttuuria läpitunkeva, jopa kolonisoiva diskurssi, joka välittyy esimerkiksi nuorten kokemusmaailmaan informaalisen oppimisen kautta. Populaarikulttuuri ja media ovat tehneet terapeutin sanastosta tunnistettavan ja helposti saatavilla olevan kulttuurisen resurssin. Sosiaalipedagogiikan työmuodoissa joudutaankin pohtimaan, ovatko puheet kansalaisuudesta, yhteisöllisyydestä, innostamisesta ja sivistyksestä jotakin eksoottista, vanhahtavaa ja jopa elitististä terapeutin eetoksen keskellä sosiaalistuneille nuorille. Tätä voi havainnoida esimerkiksi psykologisten oppiaineiden suosiona nuorten koulutusvalinnoissa ja vastaavasti yhteiskunnallisempien oppiaineiden suhteellisen suosion laskuna viime vuosikymmeninä. Sosiaalipedagogiikan piirissä on siten pohdittava, onko syytä muodostaa jonkinlainen diskursiivinen allianssi terapeutin eetoksen kanssa, esimerkiksi työmuotojen sanastoja kehitettäessä, vai pitäydytäänkö nuorten kannalta ikään kuin vieraiden diskurssien opetuksen parissa. Luultavasti kumpikaan ei synnytä kauaskantoista lopputulosta. Lupaavampi lähestymistapa on kytkeä sosiaalipedagogista tiedon- ja teorianmuodostusta nuorten tunnistamiin kulttuurinmuotoihin, kuten hip hoppiin, ja tunnistaa niissä piilevät kulttuurisen vastarinnan aiheet, jotka haastavat yksilökeskeistä elämäntapaa (vrt. Suoranta & Rynnänen 2014).

Esitin artikkelini alussa päämäärän, jonka mukaan kulttuurissamme keskeinen ilmiö, terapeutin eetos, on syytä tunnistaa myös osana sosiaalipedagogiikan keskusteluja. Sosiaalipedagogiikalla voi olla paljon annettavana ilmiöön liittyvälle käsitteelliselle kritiikille. Arvokkaimpana kuitenkin näen mahdollisuuden kehittää terapeutista tulkintaa haastavia konkreettisia työmuotoja esimerkiksi nuorten parissa tehtä-

vässä työssä. Terapeuttinen eetos on eräs tällä hetkellä kulttuuriamme vahvasti määrittelevä merkitysjärjestelmä. On kuitenkin Madsenin (2014b, 195) tavoin syytä muistaa, että se itsessään on kokemassa suuren haasteen sitä mukaa kuin neurotieteiden tarjoama tulkinta ihmisestä yleistyy ja haastaa psykologista tulkintaa ihmisestä. Karrikoiden tässä näkemyksessä yksilölliset ja sosiaaliset huolet voidaan lääkitä pois. Tämä haaste odottaa myös sosiaalipedagogiikkaa nurkan takana, mutta se on toisen kirjoituksen aihe.

Lähteet

- Brunila, K. 2011.* Mielentilan markkinoilla. Rikostaustaisten nuorten aikuisten koulutus, ohjaus ja kuntoutus. *Nuorisotutkimus* 29 (2), 81–94.
- Brunila, K. 2012.* From risk to resilience. The therapeutic ethos in youth education. *Education Inquiry* 3 (3), 451–464.
- De Vos, J. 2012.* Psychologisation in Times of Globalisation. London: Routledge.
- Durkin, K. 1995.* Developmental Social Psychology. From Infancy to Old Age. Oxford: Blackwell.
- Ecclestone, K. 2010.* Promoting emotionally vulnerable subjects: The educational implications of an ‘epistemology of the emotions’. *Journal of the Pacific Circle Consortium for Education* 22 (1), 57–76.
- Ecclestone, K. & Hayes, D. 2009.* The Dangerous Rise of Therapeutic Education. London: Routledge.
- Filander, K. 2007.* Sosiaalipedagogiikan uusi ajankohtaisuus. Teoksessa T. Hoikkala & A. Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 90–114.
- Foucault, M. 1980.* Tarkkailla ja rangaista. Suomentanut E. Nivanka. Helsinki: Otava.
- Foucault, M. 1998.* Seksuaalisuuden historia. Suomentanut K. Sivenius. Helsinki: Gaudeamus.
- Furedi, F. 2004.* Therapy Culture. Cultivating Vulnerability in an Uncertain Age. London: Routledge.

- Giddens, A. 1992.* Modernity and self-identity: self and society in the late modern age. Cambridge: Polity Press.
- Hookway, N. 2012.* Emotions, Body and Self: Critiquing Moral Decline Sociology. *Sociology* 47 (4), 841–857.
- Hämäläinen, J. 2013.* Defining Social Pedagogy: Historical, Theoretical and Practical Considerations. *British Journal of Social Work Advance Access*. Saatavissa <http://bjsw.oxfordjournals.org/content/early/2013/11/11/bjsw.bct174.full.pdf+html>, 1–17 (haettu 8.5.2014).
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997.* Sosiaalipedagogiikka. Helsinki: WSOY.
- Illouz, E. 2008.* Saving the Modern Soul. Therapy, Emotions and the Culture of Self-Help. Berkeley: University of California Press.
- Lasch, C. 1991.* The culture of narcissism: American life in an age of diminishing expectations. New York: Norton.
- Lau, R. W. K. 2012.* Understanding contemporary modernity through the trends of therapy and life-‘skills’ training. *Current Sociology* 60 (1), 81–100.
- Lears, T. J. J. 1983.* From salvation to self-realization. Advertising and the therapeutic roots of the consumer culture, 1880–1980. Teoksessa R. W. Fox & T. J. J. Lears (eds.) *The Culture of consumption: Critical essays in American history 1880–1980*. New York: Pantheon Books, 1–38.
- Madsen, O. J. 2012.* Psychology as science or psychology as religion. Historical presumptions and consequences for the present. Teoksessa S. A. Øyen & T. Lund-Olsen & N. Sørensen-Vaage (eds.) *Sacred Science? On science and its interrelations with religious worldviews*. Wageningen: Wageningen Academic Publishers, 75–86.
- Madsen, O. J. 2014a.* The Therapeutic Turn. How psychology altered Western culture. London: Routledge.
- Madsen, O. J. 2014b.* Psychologisation and Critique in Modern-day Western Culture. *Social and Personality Psychology Compass* 8 (5), 193–200.
- Madsen, O. J. & Brinkmann, S. 2010.* The Disappearance of Psychologisation? Saatavissa <http://www.discourseunit.com/arcp/8.htm> (haettu 8.5.2014).
- Miller, P. & Rose, N. 2010.* Miten meitä hallitaan. Suomentanut R. Suikkanen. Tampere: Vastapaino.
- Nivala, E. 2008.* Kansalaiskasvatus globaalien ajan hyvinvointi yhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Kuopio: Snellman-instituutin A-sarja 24.

ARTIKKELIT, Mikko Saastamoinen

- Nolan, J. L. 1998.* The therapeutic state: Justifying government at century's end. New York: New York University Press.
- Rieff, P. 1987.* The triumph of the therapeutic: Uses of faith after Freud. Chicago: University of Chicago Press.
- Rimke, H. & Brock, D. 2011.* The Culture of Therapy: Psychocentrism in everyday Life. Teoksessa D. Brock & R. Raby & M. P. Thomas (eds.) Power and Everyday Practices. Toronto: Nelson Education, 182–202.
- Saastamoinen, M. 2011.* Intensiivistyvä yksilöllistyminen ja muuttuvat sosiaalisuuden muodot. Teoksessa S. Kangaspunta (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys: avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Tampere University Press, 61–91.
- Saastamoinen, M. 2014.* Tulkintoja masennuksen ja yhteiskunnan tilan välisestä yhteydestä. Teoksessa P. Kuusela & M. Saastamoinen (toim.) Hyvän elämän sosiaalipsykologia. Toimijuus, tunteet ja hyvinvointi. Kuopio: Unipress, 128–146.
- Silva, J. M. 2012.* Constructing Adulthood in an Age of Uncertainty. *American Sociological Review* 77 (4), 505–522.
- Silva, J. M. 2013.* Coming Up Short. Working-class Adulthood in an Age of Uncertainty. New York: Oxford University Press.
- Suoranta, J. & Rynnänen, S. 2014.* Taisteleva tutkimus. Helsinki: Into.
- Wright, K. 2008.* Theorizing therapeutic culture. Past influences, future directions. *Journal of Sociology* 44 (4), 321–336.